

EPISTOLA CARDINALIS BELLARMINI AD ARCHIPRESBYTERUM ANGLIÆ.

(a) Venerabilis in Christo domine Frater. Anni sunt fere quadraginta, quod invicem non viderimus. Sed ego tamen veteris nostræ consuetudinis numquam oblitus sum; teque in vinea Domini strenue laborantem, quando aliter non potui, orationibus Deo commendare non destiti: me quoque in tua memoria toto hoc tempore vixisse, et in tuis orationibus ad altare Domini locum aliquem habuisse non dubito. Ita igitur ad hoc usque tempus, non verbis aut litteris, sed opere et veritate, ut sanctus Joannes loquitur, alter in alterius dilectione permansimus, sed hoc silentium rumpere coegit nuncius, qui diebus istis de tuis vinculis et carcere ad nos venit; qui quidem nuncius, etsi tristis videri poterat, ob jacturam pastoralis tuæ sollicitudinis, quam Ecclesia ista fecit, tamen lætus quoque videbatur, quoniam ad Martyrii gloriam, quo dono Dei nullum est felicius, propinquabas: ut qui tot annis gregem tuum verbis et doctrina pavisses, nunc exemplo patientiæ gloriosius pasceres. Verum hanc lætitiā non mediocriter interturbavit, ac fere corripuit tristis alius nuncius, qui de constantia tua in recusando illicito juramento, ab adversariis tentata, forte etiam labefactata, et prostrata successit. Neque enim, frater charissime, juramentum illud ideo licitum esse potuit, quod aliquo modo temperatum, et modificatum offerebatur. Scis enim hujusmodi modificationes nihil esse aliud, quam Satanae dolos atque versutias, ut fides Catholica de primatu Sedis Apostolicæ, vel aperte vel obscure petatur: pro qua fide tot inelyti Martyres in ista ipsa Angliā ad sanguinem usque pugnarunt. Certe enim quibuscumque verbis juramentum ab adversariis fidei concipiatur in regno isto, eo tendit, ut auctoritas capitis Ecclesiæ a successore sancti Petri, ad successorem Henrici VIII. in Angliā transferatur. Quod enim obtenditur de periculo vitæ regis, si summus Pontifex eam in Angliā potestatem habeat, quam in omnibus aliis Christianis regnis habet, inane prorsus esse, omnes qui sunt aliqua prudentia præditi, facile vident. Neque enim auditum est unquam ab initio nascentis Ecclesiæ, usque ad hæc nostra tempora, quod ullus Pontifex maximus principem ullum, quamvis hæreticum, quamvis ethnicum, quamvis persecutorem, cædi mandaverit, aut cædem forte ab aliquo patratam probaverit. Et cur quæso unus rex Angliæ timet, quod ex tot Christianis Principibus nullus timet, nullus timuit? sed ut dixi, vani isti prætextus decipulæ sunt, et stratagemata Satanae, qualia non pauca in historiis veterum temporum inveniuntur; quæ facile referre possem, si, non epistolam, sed librum integrum scribendum suscepissem. Unum tantum, exempli gratia, ad memoriam tibi revocabo. Scribit sanctus Gregorius Nazianzenus in prima oratione in Julianum imperatorem, illum, ut simplicibus Christianis imponeret, in imaginibus imperatoriis, quas Romani civili quodam

(a) Continet exhortationem ut Archipresbyter, qui Juramentum acceperat, recipiat.

genere honoris, pro more adorabant, imagines Deorum falsorum admiscuisse, ut nemo posse Imperatoris imaginem adorare, quin simul Deorum simulacris cultum adhiberet: hinc nimirum fiebat, ut plurimi deciperentur: et si qui forte fraudem subodorati imperatoris imaginem venerari recusarent, ii gravissime punirentur, ut qui Cæsarem in sua imagine contempsissent. Tale aliquid in juramento vobis oblato, mihi videre videor, quod ea fraude compositum est, ut nemo possit prodicionem in regem detestari, civilemque subjectionem profiteri, quin primatum Sedis Apostolicæ perfide obnegare cogatur; sed Christi servi, ac præsertim primarii Domini Sacerdotes, ubi periculum fidei subesse possit, tantum abesse debent a susceptione illiciti juramenti, ut ab omni etiam suspitione simulationis præstiti juramenti cavere debeant, ne fidelibus populis ullum prævaricationis exemplum reliquisse videantur. Quod egregie præstitit insignis ille Eleazarus, qui neque porcinas carnes comedere, neque simulare comedisse voluit, quamvis gravissima tormenta sibi cerneret imminere; ne, ut ipse ait in II. lib. Machabæorum, multi juvenum per eam simulationem, ad legis prævaricationem animarentur. Neque minus fortiter Magnus Basilius, et exemplo ad res nostras magis accommodato, cum Valente Imperatore se gessit: nam ut in historia scribit Theodoretus, cum præfectus imperatoris hæretici hortaretur S. Basilius, ut non vellet propter parvam dogmatum subtilitatem imperatori resistere: respondit vir ille sanctissimus, et prudentissimus, Non esse ferendum, ut de divinis dogmatibus, vel una syllaba corrumpatur, sed potius pro eorum defensione, omne genus supplicii amplectendum. Equidem arbitror non deesse apud vos, qui dogmatum subtilitatem esse dicant, quæ in juramento Catholicis hominibus proposito continentur, et non esse propter rem tam parvam regis imperio reluctandum. Sed non deerunt etiam viri Sancti, ac magno Basilio similes, qui palam affirmabunt, non esse de divinis dogmatibus vel minimam aliquam syllabam corrumpendam, etiamsi tormenta, et mors ipsa toleranda proponantur. Inter hos unum, vel potius horum principem, atque antesignanum te esse par est. Et quamvis, vel inopinata comprehensio, vel acerbitas persecutionis, vel senectutis imbecillitas, vel quid aliud in causa fuerit, ut constantia titubaverit; confidimus tamen de Domini pietate, et de diuturna tua virtute, fore, ut qui S. Petri, et S. Marcellini casum aliqua ex parte imitatus videris, eorundem fortitudinem in reparandis viribus, et veritate asserenda feliciter imiteris. Nam si rem totam diligenter apud te cogitare volueris, videbis profecto non esse rem parvam quæ ob juramentum istud in discrimen adducitur, sed unum ex præcipuis fidei nostræ capitibus, ac Religionis Catholicæ fundamentis. Audi enim quid Apostolus vester Magnus Gregorius in epist. 2. libri XI. scribat: « Apostolicæ Sedis reverentia nullus præsumptione turbetur: tunc enim status membrorum integer perseverat, si caput fidei nulla pulsetur injuria. » Itaque S. Gregorio teste, cum de primatu Sedis Apostolicæ vel turbando, vel minuendo, vel tollendo satagitur, de ipso capite fidei amputando, ac de totius corporis, omniumque membrorum

statu dissipando satagitur. Quod idem S. Leo confirmat serm. 3. de assumptione sua ad Pontificatum, cum ait: « Specialis cura Petri a Domino suscipitur, et pro fide Petri proprie supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. » Ex quo idem ipse in Epistola ad Episcopos Viennensis provinciae affirmare non dubitat: « Necessè esse exortem illum mysterii esse divini, qui ausus fuerit a Petri soliditate recedere: » qui rursus ait: « Quisquis huic Sedi Principatum existimat esse denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit. » Atque hæc quidem, et alia ejusdem generis multa tibi notissima esse certo scio, qui præter cæteros libros, visibilem monarchiam Sanderi tui, scriptoris diligentissimi, et de Ecclesia Anglicana optime meriti sæpe legisti: qui que ignorare non potes sanctissimos viros, eosdemque doctissimos Joannem Roffensem, et Thomam Morum, pro hoc uno gravissimo dogmate duces ad Martyrium plurimis aliis, cum ingenti Anglicæ nationis gloria, nostra memoria fuisse: sed in memoriam tibi revocare volui, ut colligas te, et magnitudinem rei considerans, non tuo iudicio nimium fidas, neque plus sapias, quam oportet sapere, et si forte lapsus tuus non ex inconsideratione, sed ex infirmitate humana, ex metu carceris, et suppliciorum profectus est; non anteaquam libertatem temporalem libertati gloriæ filiorum Dei: neque ob momentaneam, et levem tribulationem fugiendam, amittere velis æternam gloriæ pondus, quod ipsa tribulatio operatur in te. Bonum certamen diu certasti, cursum ferme consummasti, fidem tot annis servasti, noli igitur tantorum laborum præmia tam facile perdere: noli corona justitiæ, quæ tibi iam dudum paratur, te ipse privare: noli tot fratrum et filiorum tuorum vultus confundere: in te sunt hoc tempore conjecti oculi totius Ecclesiæ, quin etiam spectaculum factus es mundo, angelis, et hominibus: noli in extremo actu ita te gerere, ut et tuis luctum, et gaudium hostibus relinquis; sed contra potius, quod omnino speramus, et pro quo ad Deum nostrum assidue preces fundimus, vexillum fidei gloriose erigas, et quam contristaveras, lætam facias Ecclesiam: nec jam solum veniam merearis a Domino, sed Coronam. Vale, viriliter age, et confortetur cor tuum. Romæ die 28. Septembris 1607.

Responsio ad ea quæ obijciuntur contra Epistolam Cardinalis Bellarmini.

Nunc ad ea veniamus, quæ Auctori Apologiæ adversus Cardinalem Bellarminum scribere placuit, et quamvis auctor eundem Bellarminum magnis laudibus efferat, et magnis conviciis oæret, ut impleat illud S. Jacobi, Ex ipso ore benedictio, et maledictio procedit: ipse tamen, nec laudes in se agnoscit, neque conviciis multum movetur. Ideo iis prætermisissis, illa solum persequemur, quæ

veritati dogmatum Catholicorum, et sinceritati fidei præjudicare possunt. Igitur pag. 47. 48. et 49. scribit, Bellarminum aberrasse a statu causæ, et cum formulam juramenti fidelitatis refutare vellet: tamen totum esse in refutando juramento de Primatu regis in spiritualibus. Atque, ut sciamus quid intersit inter hæc duo juramenta, adscribit hoc loco formulam juramenti de Primatu. Nam formula juramenti fidelitatis in ipso Brevi Pontificis superscripto continetur. Ad hoc respondemus, Bellarminum non aberrasse a statu causæ, sed hæreticorum fraudes de-

texisse. Vidit enim juramentum secundum proponi, quasi simplicis fidelitatis, civilisque obedientiæ juramentum esset, quo nomine in hæc ipsa Apologia frequentissime appellatur, nam in hoc ipso loco, in quo nunc versamur, videlicet pag. 49. sic ait: « Novissimum hoc juramentum civilem tantummodo obedientiam attingit subditorum erga Principem, in causis mere temporalibus ». At id falsum esse, solumque ad tegendas insidias dici, juramenti formula per se clamat. Coguntur enim Catholici jurare, non solum quid subditi debeant præstare erga regem; sed etiam quid possit, vel non possit summus Ecclesiæ Pontifex. Hæc igitur causa est, cur Bellarminus in Epistola sua dixerit, hoc juramento, quantumvis temperato, et modificato, fidem Catholicam de primatu Sedis Apostolicæ peti. Sed de hac re initio responsionis satis multa dicta sunt.

Pergit deinde auctor pag. 51. et 52. et (a) exponit quatuordecim propositiones, quas dicit necesse esse, ut illi concedant, qui juramentum propositum præstare recusant. Sed ex his ipsis propositionibus apertissime demonstratur, eo juramento, non civilem tantum obedientiam in rebus mere temporalibus attingi, ut paulo ante auctor Apologiæ dixit: sed attingi potestatem, et auctoritatem sacrosanctam Vicarii Christi. Nam ex quatuordecim propositionibus plurimæ sunt de potestate Papæ. Falsum autem est, eos, qui juramentum recusant, non posse non concedere has quatuordecim propositiones, quæ contrariæ sunt omnibus partibus juramenti. Nam ex communi sententia, Bonum ex integra causa constituitur, malum autem ex singulis defectibus. Quare, ut juramentum prohibeatur, vel recusetur, non est necessarium, ut omnes et singulæ partes ejus sint malæ: satis autem est si vel una sit mala. Contra autem, ut juramentum suscipiatur, oportet, ut nullo vitio maculetur, et in omnibus et singulis partibus justum, et licitum reperiat. Potuit igitur summus Pontifex juramentum hoc damnare, et posuit, ac debent Catholici hoc idem juramentum merito recusare; etiam si aliqua ejus sententia vera sit aut justa, neque tenentur omnes quatuordecim propositiones, ut veras, aut justas admittere.

Sed mirum est, qua fronte auctor Apolo-

giæ subjungat: « Hæc veræ sunt partes, hæc naturalia membra hujus juramenti corporis, quibus omnibus negativis affirmativæ partes oppositæ, neque Pontificis primatum in causis spiritualibus ullatenus attingunt, neque unquam conclusæ, aut definitæ sunt in illo concilio generali penitus exacto, ad Pontificis auctoritatem pertinere; et ipsi denique eorum Doctores Scholastici, in inexplicabili quodam litigio, de iis invicem dissident in hunc diem ». Nam, ut paulo ante monui, et ipsæ propositiones clamant; ex quatuordecim, undecim sunt, quæ primatum Pontificis in causis spiritualibus attingunt: causa enim utique spiritualis est; An princeps hæreticus a Pontifice excommunicari, et; An populi Catholici propter periculum hæresis ab obedientia principis hæretici solvi possint. Neque de hac re ullæ sunt inter doctores Scholasticos controversiæ: (b) aliqui proferat adversarios vel unum Catholicum auctorem, qui scribat, non licere summo Pontifici regem vel Principem hæreticum excommunicare, et populum Catholicum ab ejus obedientia liberare. Porro in conciliis generalibus, non uno, sed multis conclusum, ac definitum est, summum Pontificem esse Vicarium Christi, caput Ecclesiæ, rectorem et pastorem omnium Christianorum, ex quibus manifeste sequitur, ut omnes Christianos, etiam si reges, vel principes sint, errantes, dirigere et corrigere possit. Vide Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 5. Lugdunense sub Gregorio X. unde exstat caput, Unde periculum de elect. in 6. Lugdunense sub Innocentio IV. unde exstat c. 1. De homicidio in 6. Viennense sub Clemente V. unde exstat Clementina prima de summa Trinit. et fid. Cathol. Constantiense sess. 8. et 13. et Lateranense sub Leone X. sess. II. In concilio autem Lateranensi sub Innocentio III. quod fuit omnium maximum, et celeberrimum, præter locum citatum, habetur capite tertio, dominos temporales monendos esse, ut ditiones suas purgent, puniendo hæreticos ab Ecclesia damnatos, quod si facere neglexerint, excommunicentur; et si excommunicati adhuc parere recusent, significetur id summo Pontifici, qui subditos eorum ab obedientia liberabit, et terras eorum aliis invadendas concedet. Sed adversarius notat ad marginem, Videndum esse Platina in

(a) Juramentum ab Apologiæ auctore in 14. propositiones male divisum. — (b) Papa reges hæreticos excommunicare potest, et eximere populos ab eorum obedientia.

vita Innocentii III. quod attinet ad hoc Lateranense concilium. Siquidem Platina indicare videtur, nihil certi in hoc concilio post longas disputationes concludi potuisse. Cæterum Platina loquitur solum de recuperanda Terra promissionis, quam Saraceni occupaverant. De hoc enim articulo, cum multa inter Patres, et oratores regum disputata fuissent, nihil certi defini potuit. Sed quoniam adversarius ad Platinam nos remisit, non erit ab re annotare, Platinam esse, qui loco ab adversario allegato refert, Joannem regem Anglorum ipsam Angliam, et Hyberniam summo Pontifici subjecisse, ac tributariam esse voluisse. Et a Pontifice Innocentio viro sancto, Othonem imperatorem excommunicatum, atque imperio justissime privatum fuisse. Pergat igitur adversarius, et similes auctores ad nos convincendos frequenter adducat.

Pergit auctor, pag. 34. 55. 56. et 57. ac docet (a), Juramentum a rege Jacobo propositum, nihil novi continere, sed ante mille annos fuisse in Conciliis usu receptum, et approbatum. Recitat enim hæc verba Concilii Toletani quarti, can. 74. Audi sententiam nostram: « Quicumque ex vobis, vel totius Hispaniæ populis, qualibet conjuratione, vel studio, sacramentum fidei suæ, quod pro conservatione patriæ, vel regni salutis pollicitus est, temeraverit, aut regem necesse attrectaverit, aut potestate regni exuerit, aut presumptione tyrannica regni fastidium usurpaverit; anathema sit in conspectu Dei Patris, et sanctorum Angelorum, atque ab Ecclesia Catholica, quam perjurio prophanaverit, efficiatur extraneus, et ab omni cœtu Christianorum alienus, cum omnibus impietatis suæ sociis, quia oportet, ut una pena teneat obnoxios, quos similis error invenerit implicatos. » In eandem sententiam allegat concilium Toletanum, quintum, sextum, et decimum; ac denique addit concilium Aquisgranense can. 12. cujus hæc sunt verba: « Si quisquam Episcoporum, aut quilibet sequentis ordinis Ecclesiasticis, qualibet susatione, a Domino, et Orthodoxo Ludovico imperatore defecerit, aut etiam Sacramentum fidelitatis illi promissum violaverit, ut ejus contrariis malevola intentione se copulaverit; gradum proprium Canonice atque Synodali sententia amittat. »

(a) Objectio ex conciliis pro juramento regis Angliæ. — (b) Concilia non loquuntur de juramento quale est Anglicanum.

Ad hæc loca nos respondemus, in his conciliis approbati juramentum fidelitatis erga principes Catholicos et orthodoxos, quod justissimum esse nemo negare potest. Nos autem reprehendimus juramentum quod a Catholicis, et orthodoxis extorquere conatur rex ab Ecclesia alienus, et qui a vera, et antiqua religione, ad novas hæreses subditos pertrahere satagit. Deinde (a), in duobus conciliis allegatis, non agitur de novo, et illicito juramento suscipiendo, sed de juramento justo et legitimo non violando: nos autem juramentum novum et illicitum detestamur. Præterea in juramentis, quæ in conciliis veteribus approbantur, non prescribitur, ut summo Pontifici regem propter hæresim excommunicanti, non obediatur: neque aliquid aliud additur, quod potestatem Christi Vicarii ullo modo attingat. Proinde nulla causa est, cur juramenta illa cum sanctis illis Patribus non veneremur, at juramentum de quo agimus, maxima ex parte consumitur in abneganda Pontificia potestate, eaque de causa illicitum et injustum, et nullo modo a Catholicis viris suscipi posse decernimus. Denique, si princeps aliquis Catholicus proditorem, aut rebellionem forte timeat, et ab Episcoporum concilio, vel ab ipso summo Pontifice petat, ut sub excommunicationis pena ipso facto incurrenda, præcipiat, ut nemo juramentum principi præstitum violare, aut adversus eundem principem conjurare, aut hostes vel rebelles ipsius juvare præsumat; petitionem justissimam, et omnino admittendam esse dicemus. Addo etiam, si rex ipse Jacobus intra hos limites juramentum a se propositum concludisset, ut nullam excommunicationis Pontificiæ mentionem faceret, neque potestatem ejusdem Pontificis ullo modo attingeret; sed solum contra proditores et sicarios, aut regni sui invasores juramenta verba dirigeret: ejusmodi juramentum Sedes Apostolica non improbasset, neque prohibuisset. Quare perspicuum est, a summo Pontifice non interdici, aut reprehendi juramenta fidelitatem requirant, ut perfidiæ notam adjunctam habeant.

Pag. 58. occasione accepta ex necessitudine, quam cum Archiepiscopo sibi intercessisse initio Epistolæ Bellarminus narrat; digreditur Auctor Apologiæ ad calumnias,

atque inter alias, illam profert in medium (a), quod Bellarminus conscius vel auctor fuit proditorem adversus reginam Elizabetham: id autem probat, quia Campianus, et Hartus in colloquio in Turri Londinensi habito, Robertum Bellarminum pro uno ex præcipuis suis vel auctoribus, vel oraculis celebrare non dubitaverint. Respondeo, quod res est: si Campianus et Hartus, Bellarminum pro uno ex suis vel auctoribus, vel oraculis præcipuis celebrare non dubitabant, id accipiendum esse de lectionibus ejus theologicis, et iis præsertim quæ ad controversias hæreticorum pertinent, in quas forte duo illi boni viri inciderant: nam, quo tempore Campianus, et Hartus in carcerem conjuncti fuerunt, Bellarminus annos sex Lovanii, et alios item sex Romæ publice docuerat, ejusque lectiones a scholasticis descriptæ circumferantur. Neque vero Bellarminum puderet, aut peniteret, si Campiani illi familiaritas contigisset. Scit enim Campianus contra hæreticam impietatem solum conspirasse, divinæ gloriæ amplificandæ, et civium suorum salutis procurandæ causa in Angliam esse profectum; et mortem ejus pro religione pie susceptam, pretiosam in conspectu Domini esse non dubitat. Sed bene habet, quod collatio inter Hartum, et Joannem Reginaldum habita typis postea excusa fuit, et in ea nihil habetur, nisi quod Hartus inter disputandum de controversiis fidei, Bellarmini Lectiones Lovanii, Romæque habitas allegabat.

Pag. 61. post varias nugas atque calumnias, quas Auctori Apologia effutire placuit, splendidum mendacium adjungit, dicens: « Regi nostro nunquam in mentem venit, aliquid in Blakuellum statuere, ut nec in alium quemquam conscientie causa hactenus fecit. » Hæc ille. (b) Quorsum igitur tot mæletæ pecuniariæ in recusantes adire templa hæreticorum; quorsum tot carceres recusantium pleni? quorsum tot Sacerdotes in exilium acti? quorsum ipse Blakuellus tam longo carcere carceratur, cum et juramentum suscepit, et conjurationis reus nunquam sit habitus; neque aliud ei obijci possit, nisi quod Sacerdotis Catholici functiones in Angliā exercuerit? cur jam non pauci suspensio suffocati, et in partes dissecti sunt, nisi quia conscientie causa juramentum suscipere noluerunt?

cur denique, ut multa præteream, Henricus Garnettus, vir doctrina omnis generis, et vite sanctitate incomparabilis, ultimo supplicio affectus est, nisi quia revelare noluit, quod salva conscientia revelare non poterat? sed plura de hoc sanctissimo viro paulo infra dicemus: Admirabilis profecto impudentia est, ea mendacia literis mandare, quæ ab ipso vulgo palam cum irrisione refutantur.

Pag. 62. carpit auctor Apologiæ quod in Epistola Bellarmini dicitur. Neque juramentum illud ideo licitum esse potuit, quod aliquo modo temperatum, et modificatum offerretur: et fingit temperationem, et modificationem in eo positam esse, quod juramentum æquis, et moderatis verbis optime rei consentientibus, descriptum sit: atque ex hac expositione digreditur ad calumnias: sed Bellarminus juramentum hoc secundum, temperatum, et moderatum esse dixit, facta comparatione ad primum. Siquidem juramentum primum, quod in hac Apologia refertur pag. 49. satis rigide primatum regium in spiritualibus asserit, et non minus rigide primatum Apostolicum abnegat; sed hoc secundum, temperatum et modificatum aptissime ad decipiendum dici potest, quia non aperte primatum regium in spiritualibus introducit, aut primatum Apostolicum rejicit; sed sub prætextu et colore fidelitatis, ad finem eundem tendit, ut primatus Apostolicus negetur, et primatus regius in spiritualibus constitatur. Atque hoc est, quod Satanæ fraudibus et stratagemati Bellarminus attribuit: quod ideo apertissime explicare volui, quia auctor Apologia pag. 63. se divinare non posse dicit, cur Satanæ versutias in eo juramento esse censuerit Bellarminus. Quod autem addit pag. 64. Non cœlum a terra longius distare, quam professio obedientiæ civilis erga vivam regem, distat ab omnibus, quæ fidei Catholice, aut Primatui S. Petri, quoquo modo sunt finitima; jam supra sæpius refutatum est, neque libet eadem tam sæpe repetere.

Jam vero pag. 65. valde moleste tulit Apologiæ Auctor verba illa Bellarmini: « Certe enim quibuscumque verbis, juramentum ab adversariis fidei concipiatur in regno isto, eo tendit, ut auctoritas capitis Ecclesiæ, a successore S. Petri ad successorem Henrici occavi in Angliā transferatur. » Ac primo ad

(a) Calumnia in Card. Bellarm. de proditorem participatione. — (b) Catholici conscientie cause in Angliā plectuntur.

invidiam Pontifici Romano conflandam, dicit regem suum non præsumpsisse unquam novum articulum fidei condere, aut de aliquo articulo fidei se iudicem constituere; sed omnibus articulis fidei se submississe, non minori humilitate, et modestia, quam quemvis ex plebe totius regni; deinde addit, Multo facilius posse regem suum probare, se majoribus suis, tam quoad personam, quam quoad virtutes successisse; quam probare possit Papa se sancto Petro succedere, sive quoad personam, sive quoad doctrinam. Quod ad primum attinet, nos quoque (a) negamus a summis Pontificibus novos articulos fidei condi posse, si per articulos fidei intelligantur immediatæ revelationes Dei. Sic enim Ecclesia fundata dicitur supra fundamenta Apostolorum, et Prophetarum Ephes. II. quoniam illis immediate revelata sunt mysteria nostræ fidei, illi verbum Dei litteris mandaverunt, et voce etiam viva predicaverunt, ut ab ipso Domino immediate acceperunt. Si tamen per articulos fidei significantur quæcumque dogmata, quæ fide Catholica credi debent, sive sint conclusiones ex verbo Dei, atque ex primis articulis fidei deductæ, sive explicationes primariorum articulorum: tum vero non dubitamus a summis Pontificibus, coadjuvantibus conciliis Episcoporum, multos articulos fidei conditos fuisse, quales articuli sunt definitiones generalium conciliorum, Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini, et aliorum. Sic etiam nos quoque negamus Pontificem Romanum, iudicem se articulorum fidei unquam constituisse, in eum sensum, quem hæretici nobis objiciunt, quasi Pontifex Romanus iudicare præsumat, an articulus fidei accipiendus sit an non. Et scimus omnes Romanos Pontifices non minori humilitate, et modestia, iudicium suum subjicere solitos omnibus articulis fidei, atque unumquemque ex plebe. Sed si iudicare de articulis fidei, sit, quando dubium est, an aliqua sententia ad fidem pertineat, vel non pertineat, discernere a qua parte sit veritas; tum omnino credimus summum Pontificem de articulis fidei iudicare: tollatur æquivocatio, et omnis calumnia, invidiæ cessabit. Quod autem attinet ad successionem, Romanum Pontificem S. Petro in Apostolica dignitate, et potestate succedere, fide Catholica credimus, ubi

nullus omnino hæsitandi relinquitur locus: Jacobum autem primum Henrico octavo succedere in Anglicani regni possessione, non arbitror ullum esse tam impudentem, qui dicat fide Catholica esse tenendum, ut qui id negaverit, hæreticus haberi debeat. Quod si ita est (b), multo certius probatur S. Petro Papam Romanum succedere, quam Henrico octavo Jacobum primum: « At, inquit adversarius, si de successione Romani Pontificis in Cathedra Beati Petri nullus hæsitare potest; cur Bellarminus ipse lib. II. de Rom. Pontifice cap. 12. et lib. IV. cap. 6. dicit id pie credi, et certitudine morali tantum concludi? » Respondeo: hanc meram esse calumniam, et falsitatem: nam lib. II. cap. 12. probat Bellarminus, fide Catholica esse tenendum, Romanum Pontificem S. Petro in supremo totius Ecclesiæ primatu succedere; neque in toto illo capite legitur illud pie credi, vel morali certitudine concludi, in lib. autem 4. cap. 6. non agitur de successione, sed de firmitate in fide; et asseritur pie credi, Pontificem etiam, ut personam particularem, hæreticum esse non posse, eum in superioribus ejus libri capitibus demonstratum esset, iudicium summi Pontificis ex Cathedra dicentis Ecclesiam, nullo modo falsitatis aut erroris obnoxium esse posse. Itaque Auctor Apologiæ mala fide nobiscum agit, ut lectoribus per fas, et nefas imponat.

Transit auctor Apologiæ pag. 66. ad eam partem Epistolæ refellendam, in qua Bellarminus scripsit, non esse auditum ab initio nascentis Ecclesiæ, usque ad hæc nostra tempora, quod ullus Pontifex principem illum, quamvis hæreticum, quamvis ethnicum, quamvis persecutorem cædi mandaverit, aut cædem ab aliquo forte patratam approbaverit. Id vero falsum esse demonstrare contendit, ex eo, quod satis constat a summo Pontifice multa bella imperatoribus mota fuisse, in quibus si imperatores victi fuissent, occidi etiam potuissent. Respondeo, Bellarminum non esse loquutum de cæde quæ in prælio accidere potuisset, sed de parricidio, quod per proditores, et sicarios patretur. Quamquam bella imperatorum adversus Pontifices multa legantur; (c) Pontificum adversus imperatores, nisi defensionis causa, vix in historiis ulla reperitur.

Addit adversarius, Henricum quintum imperatorem a Pontifice reprehensum fuisse, quod Henricum quartum Patrem sepelivisset. Respondeo, nihil hoc ad rem facere, reprehendit enim Pontifex honorificam sepulturam imperatoris in hæresi, et schismate, et excommunicatione defuncti, quem non gladio aut veneno, sed naturali morbo extinctum esse constabat. Addit secundo, exstare orationem in Consistorio a Sixto V. Pontifice Maximo habitam, in qua laudatur cædes Henrici tertii Francorum Regis, et ipse monachus cædis patratore. Respondeo Sixti V. orationem nullam exstare, nisi apud hostes Ecclesiæ, qui Antisixtum ediderunt, quamvis autem hosti fides haberi non debeat; neque etiam si hostis non esset, fides ei haberi posset, cum Sixtus orationem illam in consistorio secreto, nullo excipiente, haberit: neque eam orationem vel ipse edidit, vel ab aliquo alio edi jussit: esto tamen, ut vis, sit oratio Sixti V. Pontificis ea, quæ in Antisixto legitur; quid in ea reperies, nisi laudes, et admirationem sapientiæ, et providentiæ Dei? Hoc unum admiratur, et laudibus in cælum Sixtus extollit, quod ad regem Maximum in medio exercitus sui sedentem, multique custodiis circumvallatum, simplex monachus, non mutato habitu, neque gladio clypeove armatus, libere penetraverit, eumque unico cultelli ictu necaverit. Qua oratione admonitos voluit reges Sixtus Pontifex, eum qui dixit: *Nolite tangere Christos meos*, sæpe per inopinatos eventus pomas de illis sumere, qui inaccessibiles, et inviolabiles videntur. Imperaverat rex ille, virum sacrum Episcopali, et Cardinalitatis dignitate fulgentem, et Jacobo regi Anglorum artissimo sanguinis vinculo conjunctum mactari, ultus est Deus Christum suum, dum per alium sacrum virum, alioqui militiæ imperitum, et inermem, regem eundem non sine manifesto divinæ providentiæ miraculo interfecit. Ergo Sixtus Pontifex, neque regem cædi imperavit, neque cædem, ut a privato illo homine factam approbavit; sed iudicium Dei, providentiamque laudibus celebravit. Utrum enim monachus ille recte, an secus egerit, et penam, an præmium apud Deum meruerit, Pontifex in oratione sua non definiit: quia opus Dei, non opus hominis prædicandum susceperat. Deus au-

tem, et bonis et malis hominum voluntatibus, et operibus, justissime, et sapientissime ad opera sua perficienda uti potest, et solet: certe in Actis Apostolorum c. IV. scriptum est: *Convenerunt vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum, Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus, cum gentibus, et populis Israel, facere que manus tua, et consilium tuum decreverunt fieri*. Fuit igitur Christi passio opus divinæ manus, divinique consilii: et tamen per manus, et voluntates impiis scelerum hominum perpetratum. Contra autem per manum Judithæ, sanctæ videlicet, et religiosissimæ femine, idem Deus Holofernis principis caput amputavit; et per manus Phinees, magna cum ipsius laude, nec sine ingenti præmio, Deus idem filiam principis Madian, una cum fornicatore Judeo, de medio sustulit. Atque hæc, quæ dicta sunt de sola Dei justitia, providentiæque a Sixto Pontifice commendata, testimonium habent ab iis, qui Sixtum concionantem audierunt, et qui acta Consistorii breviter annotarunt. Quod autem auctor Apologiæ subjungit, Sixtum Pontificem facile fuisse monachum illum in album Sanctorum relaturum, nisi Cardinales quidam prudentiores impedivissent; quia sine auctore dicitur, et omni verisimilitudine caret, in album mendaciorum referendum erit.

Pag. 71. et duabus sequentibus, describit auctor Apologiæ contradictiones, quas in libris Cardinalis Bellarmini, de controversiis fidei se reperiisse gloriatur; atque ad eum finem se facere dicit, ut nemo miretur, si in hac causa de Pontificibus, cædes principum non jubentibus neque approbantibus, secum ipse pugnat. Referam igitur bona fide omnia verba adversarii, ad deinde responsum subjiciam, et lectori liberum reliquam, ut iudicet, an Bellarminus sibi contradicat, an auctor Apologiæ impudens calumniator dici mereatur.

(a) Prima contradictio. Bellarminus lib. V. de justificatione cap. 7. affirmat, quod propter incertitudinem propriæ justitiæ, et periculum inanæ gloriæ, tutissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordia et benignitate reponere. Quæ ejus assertio e regione contraria est toti tractationi, et ut sic dicam torrenti illorum quinque de Justi-

(a) An Papa novos fidei articulos condat, et quos. — (b) Successio Pontificum in sede S. Petri certior successione Principum. — (c) An summi Pontifices cædes Principum mandaverint.

(1) Act. IV, 27.

(a) Respondetur ad contradictiones Card. Bellarm. falso objectas.

ficatione librorum, in quibus tamen libris, ea quæ jam citavi verba continentur.

Responsio: Hæc prima contradictio merito contemni potuisset, cum auctor non indicet cui sententia contraria sit ea sententia, quæ paulo ante recitata est. Sed placet breviter admonere in illo ipso c. 7. haberi conciliationem contradictionis, quam ipse Bellarminus prævidit occurrere potuisse lectori parum attento. (a) Ibi enim docuit, non sic esse fiduciam in sola misericordia Dei constituendam, quasi nulla sint vera merita hominis justificati, vel quasi nulla possit fiducia in bonis operibus collocari: sed solum quia ad superbiam evitandam utile sit, non respicere propria merita, sed Dei misericordiam: quoniam de propriis meritis an illa habeamus, incerti sumus, de misericordia vero Dei, quod infinita sit, dubitare non possumus. Videat lector totum illud caput, et sententias Patrum, quæ in eo citantur, ac præsertim illam S. Bernardi serm. 68. in Cantica: « Perniciosa paupertas, inopia meritum: præsumptio autem Spiritus, fallaces divitiæ, et ideo divitiæ, et paupertatem ne dederis mihi Domine, ait Sapiens. Felix Ecclesia cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum. » Secunda: Deus non inclinatur ad malum, neque physice neque moraliter, lib. II. de statu peccati, et amissione gratiæ cap. 13; mox contrarium affirmat ibidem paulo post, quod Deus inclinatur quidem ad malum, non physice, sed tamen moraliter.

Responsio: Bellarminus declarat in illo ipso capite, quid intelligat per inclinationem ad malum physicam, vel morale, dicens: physice inclinare, esse immediate movere voluntatem ad actum; moraliter inclinare, esse imperare vel consulere ut actus fiat, ex qua declaratione tollitur omnis contradictio. Nam cum dicit, (b) Deum non inclinare physice, movendo voluntatem, sed occasionaliter, et moraliter immittendo cogitationem aliquam bonam, ex qua malus ob suum vitium occasionem sumat judicandi melius esse huic nocere, quam illi, sive huic potius iniquitati servire, quam illi: non significat,

(1) Psalm. CIV. 25.

(a) Qualiter fiduciam constituamus in Dei misericordia, et in bonis operibus. — (b) Quomodo Deus inclinatur ad malum moraliter. — (c) Modus quo Episcopi succedunt Apostolis, et Presbyteri aëteris Discipulis. — (d) Judas aliquando bonus.

Deum inclinare voluntatem moraliter, imperando vel consulendo malum, quod esset contrarium superiori sententiæ; sed Deum inclinare per se ad bonum, immittendo bonam cogitationem, ex qua sequatur occasionaliter inclinatio moralis ad malum, quatenus ille vitio suo malus, ex illa cogitatione movetur ad malum. Exemplum potius ibidem ex verbis illis Psalm. civ. *Convertit eorum, ut odirent populum ejus* (1): quæ verba sic exponunt S. Augustinus, et Theodoretus, ut dicant, Deum id fecisse, non pervertendo cor a Egyptorum, sed beneficiendo populo suo; quod videntes, et cogitantes Egyptii, majoris odii occasionem acceperunt.

Tertia: Episcopus Apostolis succedere, presbyteros septuaginta discipulis, docent constanter omnes Patres, ait Bellarminus lib. I. de Clericis cap. 14. Sed contrarium affirmat; quod Episcopi non proprie succedunt Apostolis lib. IV. de Pontifice cap. 25.

Responsio: (c) Episcopus succedere Apostolis, quatenus illi fuerunt primi Episcopi particularium Ecclesiarum, ut Jacobus Hierosolimitanæ Ecclesiæ, Joannes, Ephesina, affirmat Bellarminus in lib. de Clericis. Episcopus autem non proprie succedere Apostolis, quatenus Apostoli erant, id est, missi in omnem terram cum plenissima potestate, docet idem Bellarminus in lib. IV. de Pontifice. Præterea in priore loco dicitur episcopos Apostolis, et presbyteros septuaginta discipulis succedere: in posteriore loco id explicatur, et ostenditur, quomodo succedant, et quomodo proprie non succedant: quæ duo non sunt contraria, vel contradictoria, nisi apud eos, qui logicam ignorant, vel sensu communi carent.

Quarta: Judas non credidit, inquit Bellarminus lib. I. de Pontifice cap. 12. At contradicit lib. III. de Justificat. cap. 14. ubi ait, Judas justus fuit, et certe bonus.

Responsio: Distingue tempora, et concordabis Scripturas. (d) Judas credidit, et justus ac bonus fuit initio electionis suæ; sed postea tentatori succubuit, et non solum non credidit, sed etiam fur esse cepit, et Dominum prodidit, et tandem laqueo se suspendit.

Quinta: Observatio legis secundum substantiam operis requirit, ut sic præceptum observetur, ut peccatum non committatur, et non fiat homo reus ob præceptum non impletum, lib. V. de gratia, et libero arbitrio cap. 5. Contra, sciendum est, non esse omnino idem, facere bonum morale, et observare præceptum secundum substantiam operis: potest enim servari præceptum secundum substantiam operis, etiam cum peccato. Ibid. cap. 9.

Responsio: Qui servat præceptum secundum substantiam operis, non committit peccatum prævaricationis illius præcepti, neque reus est ob illud præceptum non impletum; sed tamen potest simul peccare contra aliud præceptum, et esse reus alterius præcepti non observati: qui autem facit opus bonum morale, nullum peccatum illa actione committit; exempli gratia: (a) Qui facit elemosynam, quando tenetur ex præcepto, sed facit eam, ut videatur, et laudetur ab hominibus, is implet præceptum secundum substantiam operis; tamen non facit opus bonum morale, quia quamvis non sit reus præcepti de elemosyna facienda, ut Bellarminus docet in priori sententiâ: tamen peccatum inanis gloriæ committit, et ideo non facit opus bonum morale, sed malum, ut docet in posteriore sententiâ. Sed auctor Apologiæ non multum curat de sensu, dummodo verba contrarium sonare videantur, quomodo in omnibus libris, et in ipsis etiam Scripturis divinis multas contradictiones inveniet. In Evangelio legitur: *Nemo bonus, nisi solus Deus*, Lucæ XVIII. et rursus legitur: *Evige, serve bone, etc.* Lucæ XIX. et, *Declaro vir bonus et justus*, Lucæ XXIII. Dicit igitur Auctor Apologiæ sanctum etiam Lucam contradictiones in Evangelio suo scripsisse. Sic etiam S. Paulus I Corinth. VIII. dicit, *Nullus est Deus, nisi unus*: et ibidem ait: *Siquidem sunt dii multi, et Domini multi* (1). Proinde clamare potest adversarius noster, Apostolum in eadem Epistola, et eodem capite sibi contradicere; sed prudentes Christiani non Lucam, aut Paulum contradictionis, sed auctorem Apologiæ imprecitæ, et levitatis arguerent.

Sexta: Petrus non amisit eam fidem, qua corde creditur ad justitiam, lib. IV. de Pon-

tif. cap. 3. Contra, peccatum Petri fuit lethale, lib. III. de Justificat. cap. 14.

Responsio: Apud Lutheranos, qui sola fide justificari homines docent, contradictio esset, si quis diceret Petrum caruisse justitia, et non amisisse fidem; sed apud Catholicos, qui sciunt fidem sine operibus mortuam esse, et fidem non quamcumque, sed illam, quæ per dilectionem operatur, justificare, nulla contradictio est. Sic igitur et Bellarminus docuit, (b) S. Petrum, quando is Christum ter negavit, non amisisse fidem cordis, sed confessionem oris; et ideo peccasse quidem lethaliter, sed non fuisse hæreticum, vel infidelem. At, inquit adversarius, Bellarminus scripsit, Petrum non amisisse fidem, qua creditur ad justitiam; ergo existimavit, Petrum non amisisse fidem justificantem, cum quo non bene coheret quod peccaverit lethaliter. Verum est, ita scripsit Bellarminus; sed fides, qua creditur ad justitiam, est quidem fides justificans per modum dispositionis, sed non est fides absolute perfecteque justificans, qualis est illa, quæ per dilectionem operatur. Nam si Apostolus existimaret fidem, qua creditur ad justitiam, sufficere ad perfectam justificationem sine charitate, non adderet, ore autem confessio fit ad salutem. Itaque S. Petrus habuit in corde fidem, quæ disposuit ad justitiam; sed ex defectu charitatis caruit confessione oris ad salutem: proinde salvus esse non poterat, nisi accenderetur ignis charitatis, qui veræ penitentiae lacrymas excitaret.

Septima: Antichristus magnus futurus est, et more aliorum magorum occulte Diabolum ipsum adoraturus, de Pontif. lib. III. cap. 14. At contra, abhorrebit ab idololatria, execrabitur atque oppugnabit idolola, denique templum denuo edificabit. Ibidem cap. 12.

Responsio: Qui contradictionem notavit, conciliationem etiam indicavit, (c) Nam Antichristus, ut in priore sententiâ dicitur, Diabolum adorabit, sed occulte ut magi faciunt, publice autem in conspectu hominum idola execrabitur, et contra omnes Deos pugnat. Quod ipsum Bellarminus aperte monuit, lib. III. citato cap. 14.

Octava: Verbis consecrationis, vera et so-

(1) Lucæ XVIII, 19; Id. XIX, 19; Id. XXIII, 50; I Cor. VIII, 4.

(a) Quo sensu potest servari substantia præcepti cum peccato. — (b) Petrus non amisit fidem per peccatum. — (c) Antichristus Diabolum occulte colit, publice execrabitur Idola.

lemnis oblatio celebratur lib. i. de Missa, cap. 27. Contra, sacrificii oblatio magis in re quam in verbis consistit; et illa actio qua corpus Domini super altare ponitur, vera et realis oblatio est lib. ii. de Missa cap. 12.

Responsio: Non erat opus quærere diversa loca, ut contradictionem apparentem Apologiae auctor inveniret. Nam in eodem capite 27. lib. i. de Missa, utrumque dicitur, (a) et verbis consecrationis celebrari solemnem oblationem, et oblationem veram atque realem in re potius, quam in verbis consistere; nimirum in ea actione, qua Christi corpus ponitur in altari, ut victima Deo sacra. Sed in eodem etiam loco declaratur quid sit per verba consecrationis celebrari solemnem oblationem, nimirum per verba consecrationis fieri, ut vera, et realis victima in altari esse inciperet. Itaque verba consecrationis non formaliter, sed efficienter ad oblationem concurrunt: et ideo non dixit Bellarminus, verba consecrationis esse oblationem, quasi oblatio esset verbalis; sed per ea verba celebrari oblationem, quia victima, quæ realiter offertur, per verba consecrationis efficitur, et in ara Domini collocatur.

Nona: Mundi finis non potest sciri, De anima Christi lib. iv. cap. 5. Contra, post Antichristi mortem non futuri sunt nisi quadraginta quinque dies usque ad mundi finem. lib. iii. de Pontif. cap. 17.

Responsio: Si hæc contradictio est, in ipsa scriptura divina est: utrumque enim in Scriptura divina habetur sed ideo non est contradictio, quia nemo scit, quando Antichristus veniet. Nam et Dominus dixit in Evangelio Matth. xxiv. Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio: et tamen quia nemo scit quando in toto orbe prædicatio Evangelica complenda sit, nemo etiam scit, quando veniet consummatio.

Decima: Roma sedes erit Antichristi, et decem reges comburent purpuream meretricem, id est, Romam, lib. iii. de Pontifice cap. 14. Contra, Antichristus Romam odio habebit, et pugnabit contra eam, et comburent. Ibidem.

Responsio: Hæc vero mirabilis est ars venandi contradictiones. Nam in cap. 14. nihil omnino de sede Antichristi dicitur.

Sed errore typographi erratum est in numeris, et posita est nota arithmetica 14. pro 13. ita opinor: sed cap. 13. dicitur, et probatur multis argumentis Sedem Antichristi futuram esse Hierusalem, non Romam: (b) qua igitur licentia transmutavit adversarius Hierusalem in Romam? sed et ipsa verba, quæ adducit, poterant illum admonere, si sapere, et non calumniari voluisset. Nam si decem reges comburent purpuream meretricem, id est, Romam, et si Antichristus illam odio habebit, et per illos decem reges comburet; quomodo Sedes illius erit? sed fortasse quia in libro Anglico non habetur, Roma Sedes erit Antichristi, et eo dempto, nulla apparebat contradictio, interpres latinus ad exprimendam contradictionem, addidit illa pauca verba. At cur tam impudenter falsi crimen admisit? quia in illo cap. 13. refertur a Bellarmino, Sedem Antichristi ex sententia Lutheranorum futuram esse Romam, adversarius Bellarmino tribuere voluit, quod in ejus libro legit, parum laborans, an ex sententia Bellarmini, an aliorum id diceretur, qua ratione dicere posset ab Evangelista Christum vocatum esse seductorem, quoniam in Evangelio legitur: *Recordati sumus, quia seductor ille dicit adhuc vivens, post tres dies resurgam.* Matth. xxvii.

Undecima: Duobus modis intelligi potest nomen universalis Episcopi: uno modo, ut ille, qui dicitur universalis, intelligatur esse solus Episcopus omnium urbium Christianarum, ita ut cæteri non sint Episcopi, sed Vicarii tantum illius, qui dicitur Episcopus universalis: quo sensu Papa non est universalis Episcopus, lib. ii. de Pontifice cap. 31. Contra, omnis ordinaria jurisdictione Episcoporum descendit immediate a Papa, et est in eo, et ab eo in alios derivatur. Ibid. lib. iv. cap. 24.

Responsio: non intelligo quæ sit in his locis contradictio. (c) Nam in priore sententia dicitur, Papam non esse episcopum universalem in eo sensu, quod solus ipse sit episcopus, et alii non sint episcopi, sed ejus vicarii. In posteriore autem non dicitur solum Papam esse Episcopum, vel nullum alium esse episcopum, vel cæteros omnes, qui dicuntur episcopi, non esse nisi vicarios Papæ, sed solum dicitur jurisdictionem episcoporum descendere a Papa, in quo omnis juris-

dictio Ecclesiastica plenissime reperitur; quamvis enim episcopi cæteri jurisdictionem accipiant a summo Pontifice: tamen veri episcopi sunt, et jurisdictionem Episcopalem, non vicariam accipiunt. Sed adversarius, ut ipse habet spiritum contradictionis, et nihil nisi contradictiones cogitat; ita contradictiones se videre imaginatur, et somniat, ubi nulla est contradictio.

Pag. 74. Expedita longa digressionem revertitur ad Epistolam Bellarmini, et verba sequentia exagitata sibi proponit: «Nunc, inquit, ut eo redeamus, unde digressi sumus: Cum, inquit, Pontifices nihil unquam attentarint contra reges, cur quæso unus rex Angliæ timet, quod ex tot Christianis principibus nullus timet, nullus timuit? Quid audio? Nulline unquam imperatores, aut reges Christiani sibimet a Pontifice timuerunt? quo modo igitur miseri imperatores isti, quos jam dicam, jactati sunt per Pontifices, atque inquietati, tandem etiam per eosdem penitus subversi perierunt?» Hæc ille, qui ut semper sui similis perseveret, cum non habet, quod jure reprehendat, ipse fingit, et addit verba, eaque Bellarmino affingit, ut occasionem habeat digladiandi, et eruditionem suam inutiliter ostentandi. Illa enim verba, Cum Pontifices nihil unquam attentarint contra reges, non habentur in Epistola Bellarmini: et tamen non solum recitantur ut verba Bellarmini, sed etiam longissima disputatione historica refelluntur. Quod Bellarminus affirmavit, id tantum est, (a) nullam principum cædem, per sicarios videlicet, a Pontifice imperatam, vel approbatam, et de hoc uno timore, cædis videlicet, dixit: Cur unus rex Angliæ timet, quod ex tot Christianis principibus nullus timet? Sed quoniam de hac re supra aliquid dixerat, et videbat quam levia illa essent, quæ tunc attulerat, neque aliud occurberat, quod speciem argumenti firmiter præ se ferret; fluxit verba magis generalia, eaque tamquam a Bellarmino prolata, per multas paginas refutavit.

Primum igitur, profert in medium historiam (b) Henrici IV. «Numquid, inquit, non timuit imperator ille, qui triduum expectavit ad januum Pontificis summo gelu et nivibus; antequam ei aditus pateret?» Respondeo, timuisse illum quidem, non cæ-

dem corporalem, de qua Bellarminus locutus est, sed vinculum excommunicationis, a quo ut absolvi mereretur, ad illam humilitatem se ipse sponte dejecit.

Secundo, profert (c) Fridericum I.: «Numquid, inquit, ille imperator non timuit, qui pronus in ventrem procutuit, dum alius quidam Pontifex cervicem ei conculcasset?» Hæc vero historia dubia fidei est, neque enim eam attingit Genebrardus in Chronico, ut hic noster falso in margine adnotavit; neque Platina, neque Sigonius, neque Sabellicus. Cardinalis autem Baronius ex instituto refellit tom. xii. pag. 720. Sed sit vera. Quid aliud Fridericus timuit, nisi excommunicationem? hæc enim sunt verba Genebrardi, quem adversarius pro se citavit: «Ad ejus (Alexandri III.) pedes procutuit Fridericus, petens absolutionem excommunicationis.» Hæc Genebrardus, qui de calcata cervice, ne verbo quidem meminit.

Tertio, producit, (d) Henricum VI. «Quid, inquit, ille etiam imperator parum ne timuit, cui tertius quidam Pontifex regni diademæ de capite pedibus deturbavit? Hæc autem Historia parum verisimilis est. Siquidem ille tertius Pontifex, cujus adversarius meminit, fuit Celestinus III. qui decrepitis annorum octoginta quinque cum esset, et summa comitate atque humanitate omnium consensu præditus, neque cum Henrico similitudinem gereret; certe nulla ratio patitur, ut credamus eum potuisse, aut voluisse regium diademæ de Henrici capite pedibus deturbare. At, inquit adversarius, scribit hoc Ranulphus in Polychronico lib. vii. sed Ranulphus iste quantum fidei mereatur, æquus lector æstimet, cum viderit eam historiam incognitam fuisse Sigonio, et Sabellico, et Platina, et Genebrardo, et omnibus Germanicis historicis, illis etiam, qui Pontifici Romano parum favere solent. Adde, quod si forte vera sit Historia, ut Baronius Cardinalis admittit, non inde timuit imperator, neque Pontifici iratus fuit: quoniam intellexit in ipsa coronatione diademam sibi impositum, ac deinde dejectum ex capite, ac rursum in caput repositum, ut eo facto admoneretur coronam tantæ dignitatis posse malis meritis amitti, et ideo Patrem, Fridericum I. videlicet, non imitaretur, qui Ecclesiam diu vexavit, et divino judicio, quando minus id

(a) Victima quæ realiter offertur per verba consecrationis. — (b) Apologiae Auctoris commentum. — (c) Papa non est Episcopus universalis adeo quod solus: sed quod omnis jurisdictione ab eo.

(a) An Reges sibi a summo Pontifice timere debeant. — (b) Henric. IV. — (c) Frederic. I. — (d) Henric. VI.

expectabat, imperium cum vita amisit.

Quarto, profert (a) Philippum : « An non, inquit, et Philippus timuit, de quo, cum imperator invito Innocentio tertio creatus esset, Pontifex in hanc vocem erupit : Aut Pontifex Philippo diadema, aut Philippus Pontifici insigne Apostolicum adimet. Quo dicto, Pontifex Othonem in Philippum incitavit, qui eum postea interemit. Otho autem cæde facta Romam venit, et imperator a Patre inauguratus est, quamvis postea imperio ab eodem privatus est. » Hæc ille, qui videtur hoc loco aliquid dixisse, quod ad rem faceret, nisi manifestam falsitatem historiae miscuisset. Falsum enim est Philippum ab Othone illo interfectum fuisse, qui postea imperavit. Scribunt enim gravissimi auctores, Albertus, Crantzius in sua Saxonia lib. vii. cap. 28. Joannes Nauclerus in Historia sua pag. 82. et Carolus Sigonius lib. xv. Appendicis, Philippum occisum fuisse ab Othone quodam privato homine, et imperatoris intimo familiari, inscio Othone imperatore. Palmerius quidem interfectum dicit Philippum a comite Palatino : ab Othone autem duce Saxoniae, qui de imperio cum Philippo contendit, et post ejus mortem coronatus est, neminem legi, qui Philippum necatum scripserit ; præter auctorem hujus Apologiæ, qui nullum pro sua opinione testem adduxit ; et vel nominis æquivocatione deceptus est, vel falsa narratione lectores decipere voluit. Quod autem Innocentius dixerit, aut Philippo se diadema ablaturum, aut sibi a Philippo insigne Apostolicum detrahendum, scribit quidem Abbas Uspersensis, sed addit, id se ab aliis accepisse, et difficile esse relatu, et vix credendum.

Quinto, profert (b) Fridericum II. « Fridericus, inquit, an non timuit, cum eum Innocentius excommunicaret, regno privaret, Principes a juramento fidelitatis ei dato absolveret, denique in Apulia quemdam subornaret, qui eum veneno extingueret ? Quo tamen exhausto, cum convalescisset, conduxit Manfredum quemdam, qui venenum ei daret ; quo sumpto mortuus est. » Hæc ille, qui dum se in historiis valde versatum ostendere cupit, corruptorem Historiarum se, impostoremque demonstrat. Conveniunt enim omnes historici a Manfredi filio notho ejusdem Friderici, Fridericum graviter ærolantem, pulvino in os injecto suffocatum,

venenum autem a Manfredi propinatam Friderico, nullus Historicus dicit. Quod autem Pontifex in hac re se miserit, solus Cuspinianus, qui recens est auctor, ex epistolis Petri de Vineis, sub dubio refert : Sive, inquit, ab hostibus, sive a Pontifice corruptus id fecerit. Sed omnes alii, qui mortem Friderici narrant, omnino de Pontifice silent, ut etiam veneni vix ullus meminit : sunt autem hi auctores, quos lector consulere poterit, Joannes Nauclerus in Chronographia vol. 2. generatione 42. Platina in vita Innocentii IV. Joannes Baptista Egnatius in vita Friderici II. Sabellicus Enneadis nonæ lib. vi. Blondus Decadis secundæ lib. vii. Albertus Crantzius lib. viii. Saxoniae cap. 18. Matthæus Palmerius in Chronico anni 1250, Jacobus Wimphelingius in epitome rerum Germanicarum, Paulus Langius in historia Ecclesiæ Citicensis anno 1250. et alii. Sed Auctor Apologiæ quasi rem exploratam prædicat : Conduxit, inquit, Manfredum quemdam, qui venenum ei daret, quo sumpto, mortuus est. Atque, ut apparet ex modo loquendi, nullas historias legit. Si enim legisset, scrivisset profecto Manfredum non fuisse sicarium aliquem, qui facile conduci posset : sed filium Friderici, magnumque principem ; et non dixisset, conduxit Manfredum quemdam, quasi obscurum homuncionem, neque veneni a Manfredi propinati mentionem fecisset, cum hoc nullus omnino referat. Denique non tam asseveranter locutus fuisset, cum solus Cuspinianus male affectus erga Pontificem, ex sola conjectura similitudinis et inimicitiarum, et dubitanter rem hanc attigerit.

Sexta, producit litteras (c) Alexandri ad Sultanum : « Quid autem, inquit, Alexander scripsit Sultano ? ut si absque molestia vellet degere, aliqua ratione tollendum de medio imperatorem curaret. » Et auctorem allegat Paulum Jovium lib. ii. Historiarum. Sed in libro Anglice edito designatur Alexander III. Jovius autem scribit historias temporis sui, ac per hoc res gestas Alexandri III. non attingit. Interpres, ut tutius lateat, Alexandrum nominavit, omisso numero. Et quidem Jovius in ii. lib. Historia, Alexandri VI. res gestas describit ; sed nullam Epistolam scriptam esse dicit ab Alexandro ad Sultanum. Itaque Auctor Apologiæ doceat nos, de quo Alexandro loquatur, et quem auctorem ha-

(a) Phil. Imp. — (b) Frider. II. — (c) Papa Alexander.

beat eorum, quæ scribit, et tunc, si opus erit, responsum a nobis accipiet.

Septimo, adducit (a) Alexandrum VI. « Quid, inquit, Alexander ille sextus ? nonne ducenta millia aureorum a Bajazeto turca accepit, ut ea mercede, fratrem ejus Gemen, vel, ut quidam appellant Zizimum necaret, quippe quem Romæ tunc captivum tenuerat ? Nonne conditiones oblatas amplexus est, et peracta cæde pecunias accepit ? » Hanc historiarum unde auctor Apologiæ acceperit, aveo scire. Annotat ad marginem solum nomen Cuspiniani. Cuspinianus autem in vita Bajazetis junioris scribit quidem Zizimum Bajazetis Fratrem in castris regis Francorum veneno sublatum, haud ignorante Pontifice ; sed jussu Pontificis id factum, aut post cædem ducenta millia aureorum Pontifici numerata, non scribit. Sed auctor Apologiæ potestatem habet addendi quilibet ad historias. Adde quod, ut supra diximus, Cuspiniano non magnam fidem habere possumus in iis, quæ ad Pontifices pertinent, præsertim quando aliorum Historicorum testimoniis desunt.

Octavo, adducit (b) Henricum II regem Anglorum : « Quid, inquit, Henricus noster ejus nominis secundus, nonne timuit post occisum sanctum Thomam ? qui præterquam quod nudis pedibus in peregrinatione incescit, virgis etiam pœnas dedit in sacrario tanquam scholæ discipulus, solatusque eo se est, quod nihil gravius pateretur. » Vere omnino Henricus, et jure optimo timuit, non cædem corporis, de qua nos agimus, sed judicium Dei, et censuras Ecclesiæ ; siquidem non ut scholæ discipulus, ut iste garrit, sed ut vere pœnitens, maluit in terris cum hominibus flagellari quam post mortem cum demonibus cruciari.

Nono, adducit patrem Henrici regis Francorum : « An non, inquit, timendi causa fuit Patri regis Galliarum, qui nunc est, cum regnum Navarræ, quod ejus jure fuerat, Pontifex abalienaret, regique Hispano donaret ? cujus regni dimidium rex Hispanus hodieque obtinet. » At falsum est patrem Henrici IV. reges Christianissimi fuisse illum, qui Navarræ regnum primus amisit ; ille enim Joannes dicebatur. Pater autem regis Antonii dictus est. De titulo vero, quo reges Hispaniæ regnum Navarræ magna ex

parte possident, non est nostrum hoc loco disserere : consulat lector eos historicos, qui res Hispanas ex instituto tradunt.

Decimo, adducit (c) Henricum IV. regem Christianissimum : « An non, inquit, is qui nunc regnat filius ejus, jure timuit, cum se ab excommunicationis vinculis relaxari tam suppliciter obsecraret, ut Legatum suum Romæ virgis casum pœnitentium more passus sit ? » Hæc vero satis ostendunt auctorem Apologiæ non solum extra rem evagari, cum a timore gladii, et mortis temporalis, ad timorem spiritualium penarum transeat, sed etiam satis impudenter irridere sacras caeremonias, quæ in reconciliatione pœnitentium adhibentur ; sed si magnum ei videtur, Legatum regium, dum ab excommunicationis sententia de more Ecclesiæ rex absolveretur, virga sacerdotali leviter percussum, non ad dolorem, sed ad significationem : quid, quæso, dixisset, si Magnum Theodosium imperatorem orbis terrarum vidisset sancti Ambrosii Episcopi sui sententiam pertimescere, neque audire, illo interdicente, templum intrare, nisi publicam pœnitentiam ageret, ac deinde indigni permissum non stetisse, sed toto corpore pronum in pavimento jacuisse, manibus capillis vulsisse, frontem graviter percussisse, et pavimentum lacrymis aspersione, idque deposito diademate, et toto populo inspectante ? Vide Tripartit. Histor. lib. ix. cap. 30. Hunc igitur tantum imperatorem rex Christianissimus imitatus, quia sancto timore judicium Dei, et summi Pastoris sententiam timuit, adstitit illi Deus, ut pericula non pauca, nec levia feliciter evaderet, et deinceps quoque ejusmodi nefariorum hominum conatus, eodem adjuvante Domino non timebit.

Undecimo, affert exemplum (d) reginæ Elizabethæ : « Quid, inquit, quæ nuper extitit regina nostra, nonne erat, quod circumspiceret, sibi que caveret, cum a P. V. excommunicata esset, subditi ejus a fide et obedientia absoluti, quam ei debebant, regnum Hyberniæ ab ea ad regem Hispaniæ translatum, atque denique nobilis ille fugitivus theologus, eodemque purpureo decoratus galero, quo nunc Bellarminus, non est veritus Stanleianæ proditiōnis Apologiæ publicare, in qua illud defendit, quod quandoquidem excommunicata esset regina et

(a) Alexand. VI. — (b) Henricus II. rex Angliæ. — (c) Henric. IV. rex Galliarum. — (d) Regina Elizabetha.

hæretica; non solum liceret jam ejus subditis, verum etiam necesse esset ab obligatione conscientiae, nudare eam omni, quo possent præsidio, et sive exercitus, sive oppida, sive arcēs, et propugnacula ejus obtinerent, regi Hispano hosti tradere, regina deinceps nihil habente proprium, aut suum? » Magnam sine dubio causam timendi Elisabetha, si sapisset, habuit. Nam quæ fidem datam Deo, et Ecclesiae Catholicae in sua consecratione statim fregit; certe timere debuit justam iram Dei, et ne sibi etiam a subditis fides data, justo Dei judicio frangeretur. Quod autem addit de Stanleiana prodicione, non fideliter, nec vere narratur: siquidem more suo auctor Apologiae historiam multis additis mendaciis fœde corrupit. Exstat enim responsio Cardinalis Alani (hunc enim fugitivum theologum vocat) ad litteras Stanlei, quam hic ipse auctor ad marginem notat. Hæc est autem summa historiae. Abstulerant Angli a rege Hispaniæ Daventriam civitatem in Belgio sitam, eamque Stanleio custodiendam tradiderant. Is Stanleius, cum reconciliari vellet Ecclesiae Catholicae, eam civitatem regi restituit, tamquam proprio dominio, idque nulla mercede pacta, vel recepta. Hanc restitutionem approbavit Cardinalis Alanus, ut justam. Cætera non Alani consilia, sed auctoris Apologiae mendacia sunt.

Ultimo loco addit exemplum (a) Jacobi, qui nunc in Anglia regnat, ac tria quædam adducit, unde Jacobus rex cavendi sibi a Pontifice maximam habuit occasionem: « Primo, inquit, Bullarum divulgatione earum, quarum feci jamdudum mentionem, quo omni prohiberetur et regni aditu, et coronæ. » Ad hoc primum jam supra respondi, duo Brevia Pontificis Clementis VIII. anno 1600. ad Catholicos Anglos directa fuisse quibus sine ullius certæ personæ designatione admonerentur, ut quoad possent juvarent, ut vir Catholicus regno illo prope diem vacaturo potiretur, quo consilio nulum aliud a Pontifice maximo, cui Catholicae Ecclesiae cura potissimum incumbit, magis Christianum, magis pium, et utile dari potuit. Quod si hæc generali admonitione Jacobus excluderetur, ipse erat in causa, qui spem non obscure datam Pontifici fallere volebat, vel certe ejus administri reprehendi debent, qui magis adhuc aperte Jacobum

tunc Scotiæ regem, adepto Anglicano regno, Catholicum futurum promittebant.

Addit secundo: « Deinde, inquit, ubi intrasset, plenamque possessionem adeptus esset, horrenda illa conjuratione pulveraria, quæ regem cum suis, et regno, et vita pernitus spoliatura fuisset. Ut ut autem Pontifex omni ratione se purgare laborat, quo minus ejus adminiculis fulta illa conjuratio fuisse videatur: tamen negare non potest primarios ejus in hoc regno administris, et præcipua mancipia jesuitas, ipsissimos illius auctores, designatoresque fuisse, quo etiam crimine, iis qui Princeps fuit cohortis, mortuus est in confessione facinoris, alios conscientia egit in fugam, nonnulli etiam ipsam in Italiam penetrarunt. » Ad hoc secundum respondeo, tam multa hic mendacia sine ullo testimonio, vel probatione congeri, ut necesse sit auctorem Apologiae omnem omnino pudorem, et conscientiam exuisse. Quod enim attinet ad Pontificem, non est curse purgare labore, cum nemo illum vel suspicione maculae alicujus asperserit. (b) Quod autem attinet ad Jesuitas, ille ipse qui dux erat cohortis, ut auctori loqui placuit, Henricus Garnettus prepositus provincialis facile mendacia ista refutabit. Constat enim Henricum in publico judicio, rege ipso spectante, qui si vellet testis etiam esse posset, longissimo tempore examinatum, constanter semper dixisse; (c) neque se, neque ullum Jesuitam hujus conspirationis auctorem, vel complicem, vel consultorem, consentientem illo modo fuisse, seque, cum eum tractatum in confessione Sacramentali generatim cognovisset, dedisse omnem operam, ut a tali conspiratione desisteretur: immo etiam se, et suos ex urbe Roma a superioribus suis graviter admonitos, ut laicos Catholicos ab omni tumultu alienos suis cohortationibus continerent. Quod autem Henricus Garnettus in judicio, saepe dixerat, id ipsum instante morte, coram innumerabili populo, longa oratione protestatus est: qua oratione sicut fidem Catholicam professus, et hereses Anglicanas liberrime detestatus est, ita eadem libertate negavit se auctorem, aut complicem, aut consultorem, aut illo modo consentientem sceleris fuisse. Et tamen audet auctor Apologiae contra conscientiam propriam, et contra testimonium multorum millium hominum, qui crudelissimo spectaculo interfue-

runt, dicere: « Is, qui princeps fuit cohortis, mortuus est in confessione facinoris, » cum dicere debuisset eum mortuum fuisse in abnegatione, et detestatione facinoris. Cur igitur, inquit, Henricus ultimo supplicio affectus est, si neque scelus confessus est? quia non revelavit, quod in Confessione sacramentali eum audivisse, Judices mira quadam versutia cognoverunt. Sed cum Catholica doctrina non permittat, ad ullum malum vitandum, secretum sacramentalis Confessionis detegi, (a) maluit ille mortem acerbissimam pati, quam tanti sacramenti sigillum violare. Proinde judices illi, qui a Catholica fide, et doctrina alieni sunt, Henricum reum læsæ majestatis ob non revelatam conspirationem fecerunt. Deus autem eumdem Henricum ob sacramentum divinum non violatum; et fidei Catholicae confessionem, atque hæresum Protestantium detestationem corona gloriae, ut pie credimus, redimivit. Porro alii ex Jesuitis, qui fugam sibi consuluissent dicuntur, consilium Christi secuti sunt, qui suos admonuit, ut cum persecutionem uno loco paterentur, fugerent in alium. Quæ major enim persecutio cogitari potest, quam quæri ad carceres, et supplicia sine conscientia facinoris, et sine testium iudiciis? Addit postremo auctor Apologiae: « Neque tamen, inquit, aut illi, qui regnum hoc fuga deseruerunt, nec Balduinus, is, qui quamquam substitit in Belgio, laboravit tamen nihilominus conscientia sceleris, unquam sunt in jus a Pontifice vocati, ne dum pœna ab eo affecti, quod in tam turpe, et nefarium negotium consensusissent. » Ad hoc tertium caput facilis est et expedita responsio. Non est consuetudo summi Pontificis homines in jus vocare, et multo minus pœnis afficere, quos nullus accusat, vel de quorum criminibus nulla exstant indicia, nulli testes. (b) Si Balduinus, quem unum nominas (nam ceteros, qui sint, tamen aliqui sunt, divinare non possumus) infamia hujus criminis laborasset, is certe a Serenissimo Archiduce Alberto optimo et justissimo principe non fuisset permissus publice in Belgio, et in ipsis primariis civitatibus degere, sed quoniam neque ii, qui tamquam auctoritates sceleris ultimo supplicio affecti, diu sæpeque examinati Balduinum nominarunt inter complices, aut conscios, neque

aliquid adversus eum in Anglia probatum erat; ideo neque summus Pontifex, neque ulli alii Catholici principes illum in jus vocandum esse censuerunt. Quare auctor Apologiae excusari non potest a magna temeritate, et levitate, quod sine ulla rationabili causa summum Pontificem Christi vicarium, supremum, et sapientissimum principem reprehendere voluerit eorum criminum, quorum suspicio ne privati quidem hominibus adhaeret, nisi probabiles causæ preterantur.

His expeditis, transit adversarius ad aliud paradoxum. Nam cum hactenus probare conatus sit plurimos imperatores, aut reges sibi a Pontifice timuisse, et Jacobum regem multas timoris causas habuisse: nunc tamen quia degeneres animos timor arguit, ut poeta dicit, contendit falsum esse quod rex suus unquam timuerit: « Neque tamen, inquit, quantumcumque stupens admiretur, panicum hunc terrorem esse, quo rex laborat, unquam evicerit. Equidem enim Papam pro securitate sua rex obsecravit? Eo quidnam alios principes Christianos amicos suos, et necessarios cohortatus est, ut apud Papam pro ipso interpellarent? Equid aut præsidium ab ipsis ullum emendicavit? Eo incolumitati suæ satis consultum videri posset? nihil minus. » Hæc ille, qui videat ne regem suum, dum constantem videri vult, temerarium faciat. (c) Nam si tot magni reges, et imperatores Papam timuerunt, ut paulo ante tam longa digressionem demonstrare conatus est; an non erit rex suus temerarius, si timere nolit, quod tanti reges timuerunt? sed juramentum propositum, quo exigitur a singulis ut jurent, non posse Papam ulli concedere, ut aliquam violentiam aut damnum personæ majestatis suæ inferant. Item ut jurent se, non obstante qualibet sententia excommunicationis, vel declarationis, personam regis defensuros, et revelaturos omnes conspirationes, et prodiciones contra ipsum, et alia similia, qua in eo juramento continentur, satis aperte ostendunt, post pulverariam conjurationem regem magno timore fuisse correptum, ac de his satis.

Pag. 81. Transit auctor ad aliam partem Epistolæ Cardinalis Bellarmini, et examinat similitudinem desumptam ex oratione S.

(a) Garnettus maluit mori, quam revelare confessionis secretum. — (b) P. Guilelmus Balduinus. — (c) Auctoris Apologiae inconstantia.